

4. Таланчук П. Про стан і перспективи науки в Україні : крах неоліберальної моделі в умовах глобалізації. <https://social-science.uu.edu.ua/article/685>

5. Федорченко Ю. Проблема університетської науки в Україні. <https://osvita.ua/vnz/reform/57146/>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-532-0-39>

ВИЩА ОСВІТА ТА НАУКА УКРАЇНИ У ВОЄННИЙ ЧАС: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Хамініч Світлана Юріївна

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри соціально-економічних дисциплін
Дніпровський державний університет внутрішніх справ;
старший науковий співробітник,
Дніпропетровський науково-дослідний інститут судових експертиз
Міністерства юстиції України
м. Дніпро, Україна*

Повномасштабна війна, розв'язана Росією проти України у 2022 році, стала найбільшим викликом для держави з часів здобуття незалежності. Повномасштабна війна, докорінно змінила життя нашої держави, вплинула на всі сфери суспільства. Вона торкнулася усіх сфер суспільного життя – від економіки та політики до культури й освіти. Особливо болісно війна вплинула на систему вищої освіти та наукову діяльність, які завжди були рушійною силою прогресу й основою для формування інтелектуального потенціалу країни.

В умовах воєнного стану перед українською освітою та наукою постали безпрецедентні проблеми, але водночас відкрилися нові перспективи розвитку, що можуть визначити майбутнє держави на десятиліття вперед [1].

Проблемні питання вищої освіти та науки під час війни полягають у наступному:

- руйнування матеріально-технічної бази;
- вимушена міграція студентів і викладачів;
- фінансові труднощі;
- психологічний та соціальний фактор;
- технічні та організаційні виклики дистанційної освіти; тощо.

Багато університетів, коледжів і наукових установ опинилися у зоні бойових дій або піддалися обстрілам. Руйнування лабораторій, бібліотек, корпусів і гуртожитків стало серйозною перешкодою для організації навчального процесу та проведення наукових досліджень. Деякі заклади були змушені повністю переїхати до інших регіонів України.

Тисячі студентів виїхали за кордон, щоб продовжити навчання в європейських університетах. Частина науковців отримала можливість працювати за кордоном, але багато з них не знають, чи повернуться після війни. Це створює ризик так званого «відтоку мізків», коли талановита молодь залишає країну назавжди.

Значна частина державного бюджету нині спрямована на оборону, що призводить до скорочення фінансування вищої освіти та науки. Університети змушені економити на матеріально-технічному забезпеченні, наукових проєктах і зарплатах викладачів. Це гальмує розвиток освітніх і наукових програм, зменшує привабливість професії науковця.

Окремо слід відзначити психологічний фактор. Стрес, небезпека й невизначеність ускладнюють навчання та наукову роботу, знижуючи мотивацію й продуктивність студентів і викладачів. Постійні тривоги, повітряні обстріли, втрата близьких і невизначеність майбутнього негативно впливають на мотивацію студентів та викладачів. Навчальний процес часто відбувається у бомбосховищах або онлайн у складних умовах, що ускладнює зосередженість і продуктивність.

Перехід на дистанційне навчання став вимушеним, але не завжди ефективним. Не всі студенти мають якісне інтернет-з'єднання або необхідне обладнання. Викладачам довелося терміново адаптовувати програми, шукати нові методи комунікації та оцінювання.

Попри складнощі, війна стала каталізатором певних змін, які відкрили нові можливості для розвитку освіти й науки, а саме:

- активна цифровізація освіти;
- міжнародна співпраця;
- розвиток інноваційних напрямів науки;
- відбудова після перемоги, тощо.

Викладачі швидко опанували сучасні онлайн-платформи, з'явилися інноваційні методики навчання, що можуть залишитися й після завершення війни. Використання онлайн-платформ, інтерактивних інструментів і дистанційних курсів дозволяє створювати сучасні освітні моделі [2]. Це відкриває доступ до якісних знань для студентів, незалежно від їхнього місця перебування.

Українські університети розширюють партнерство з європейськими та світовими закладами. З'являються спільні освітні програми, подвійні

дипломи, гранти на наукові дослідження. Це сприяє інтеграції України в глобальний освітній простір.

Потреби війни стимулювали наукові дослідження у сферах кібербезпеки, медицини, інженерії та військових технологій. У перспективі це може перетворитися на потужний імпульс для розвитку прикладної науки та технологій.

Перспективним напрямком є відбудова освітньої інфраструктури за сучасними стандартами після перемоги. Це дозволить створити більш гнучку й інноваційну систему освіти, зорієнтовану на потреби економіки та суспільства. Після закінчення війни перед Україною стоятиме завдання відновлення освітньої інфраструктури. Це шанс збудувати сучасні університети з новітніми лабораторіями та кампусами, створити умови для повернення науковців і студентів із-за кордону.

Шляхи вирішення проблем можуть включати аналіз їхніх причин, залучення експертів та впровадження інноваційних підходів для досягнення стійких результатів, що полягають у залученні міжнародної фінансової та технічної допомоги для відновлення зруйнованих університетів і лабораторій; створенні державних програм підтримки студентів і викладачів, які постраждали від війни, розробці стратегій повернення українських науковців із-за кордону шляхом створення конкурентних умов праці, подальшої інтеграції у Європейський освітній простір (Bologna Process, Horizon Europe), розвитку дуальної освіти та програм, які поєднують теоретичне навчання з практикою.

Таким чином, війна стала надзвичайно важким випробуванням для системи вищої освіти та науки України. Вона як загострила старі проблеми, так й відкрила шлях для нових можливостей. Стійкість викладачів, студентів і науковців, підтримка міжнародної спільноти та активне впровадження інновацій здатні забезпечити не лише збереження, а й відродження української освіти й науки на новому, якіснішому рівні. У майбутньому саме вони стануть ключем до відбудови країни, її економічного та культурного розвитку, зміцнення позицій України у світі.

Література:

1. Сідлецький С., Шандар А. Вища освіта в Україні в умовах воєнного стану: виклики та пріоритети. *Економіка та суспільство*, (64), 2024. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-151>

2. Khaminich S., Heti K. The knowledge economy as a factor for enterprise development in management system. *Editorial board of scientific journal «Philosophy, economics and law review»*. 2023. Volume 1, no. 1. P. 103–115.